Eduskunnan sivistysvaliokunta: Suomen Psykologiliiton lausunto

Aika: tiistai 20.10.2020 klo 12.00

Asia: HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/HE+146/2020

Varhaisen tuen toimivuus

1. **Panostukset kolmiportaisen tukijärjestelmän toimivuuden ja saavutettavuuden kehittämiseksi ja varmistamiseksi vuonna 2021 peruskoulussa ja toisella asteella.**

Opiskeluhuollolla, erityisesti psykologeilla, jotka ovat myös oppimisen ja sen vaikeuksien erityisasiantuntijoita, on keskeinen merkitys tuen portaiden toteutumisessa. Psykologi tekee sekä opiskeluhuoltolain että koululakien mukaisia tehtäviä tukiessaan mielenterveyttä, oppimista ja koulunkäyntiä. Psykologin asiantuntijuus kattaa sekä oppimisen ja sen vaikeudet, mielenterveyden ja sen ongelmat, ihmissuhteet ja vuorovaikutuksen ja ongelmat näissä että ryhmien, yhteisöjen ja organisaatioiden dynamiikan.

Opiskeluhuollon psykologit toimivat monipuolisesti:

- he tarjoavat suoraan tukea oppilaille ja opiskelijoille,
- tekevät psykologin arvioita ja tutkimuksia,
- suunnittelevat tukitoimia yhdessä muun kouluväen ja perheen kanssa sekä
- ovat opettajien ja kouluyhteisön työn tukena ja konsultteina yleisellä tasolla
- tekevät yhteistyötä muun opiskeluhuollon sekä koulun ulkopuolisten sote- ja muiden palveluiden ja toimijoiden kanssa.

Psykologien vakansseja puuttuu opiskeluhuollosta edelleen noin 500, kuraattoreita hieman vähemmän. Vakansseja on perustettu paljon lisää viime vuosina, mutta vaje on valtava. Vajetta on etenkin toisella asteella ja siellä ammatillisessa koulutuksessa.

Psykologien ja kuraattorien riittävä määrä edellyttää vuositasolla noin 50 miljoonan lisäeuron panostusta, nyt talousarviossa varattu 10 miljoonaa on hieno alku mutta täysin riittämätön. Varhainen tuki maksaa itsensä takaisin – usein arvioidaan, että 1–2 syrjäytymispolun estäminen korvaa työntekijän koko työuran palkan (noin 2,5 milj e). On tärkeää, että suunnitteilla oleva opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien sitova mitoitus määritellään tarpeen, ei käytettävissä olevan rahamäärän, mukaan.

Luonnollisesti myös osaavaa opetushenkilöstöä tarvitaan riittävästi.

TOIMENPITEET JA RAHOITUS TALOUSARVIOON:

➔ **50 miljoonaa lisäeuroa opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien palkkaamiseen**

➔ **Hallituksen esityksessä oleva hallinnollinen siirto hyvinvointialueille ja työnkuvan muuttuminen sote-palveluiden työksi on peruttava. Opiskeluhuollon painopiste on yhteisöllinen työ, joka ehkäisee ongelmia; samalla tehdään paljon yksilökohtaista vastaanottotyötä, tukea ja hoitoa. Hallintokuntasiirto ei paranna lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita, päinvastoin heikentää niitä ja romuttaa opiskeluhuoltotyön perustan. Mikäli sote-maakunnassa/hyvinvointialueella ei ole riittävästi psykologin ja sosiaalityön henkilöstöä, sitä on palkattava lisää, sitä ei voi ottaa opiskeluhuollosta. Toimiva opiskeluhuolto on olennaista myös oppivelvollisuusuudistuksen kannalta. Siirtoaietta vastustavat mm. Helsinki, Tampere, Vantaa, Turku, Jyväskylä, Lahti ja Kuopio, Hyvinkää, Järvenpää, Joensuu, Kokkola, Kotka, Kouvola, Porvoo, Rovaniemi, Salo ja Seinäjoki sekä Kristiinankaupunki, Laukaa, Mänttä-Vilppula ja Uurainen; Koulukuraattorit ry, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ja Sivistystyönantajat sekä Suomen vanhempainliitto, Suomen lukiolaisten liitto, Allianssi, MLL sekä Mielenterveyspooli. Myös Opetushallitus ja Lastensuojelun keskusliitto ovat ilmaisseet lausunnoissaan huolensa.**

2. Varhaiskasvatuksen varhaisen tunnistamisen ja tukemisen kehittäminen.

Varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi on tehty viime vuosina paljon ja ollaan tekemässä, ja tämä on tärkeä ja hieno asia. On välttämätöntä tuoda systemaattinen tuen järjestelmä ja opiskeluhuoltoa vastaava toiminto myös varhaiskasvatukseen. On tärkeä huomioida, että etenkin pienten lasten ollessa kyseessä aivan olennainen laadun osatekijä on määrä: aikuisia on oltava riittävästi, ja lapsiryhmien on oltava riittävän pieniä. Riittävä määrä osaavaa ja hyvinvoivaa henkilöstöä on välttämätön, joskaan ei riittävä, osa laadukasta ja toimivaa varhaiskasvatusta. Lapset tarvitsevat tuttuja käsiä, kasvoja, silmiä ja sylejä ja pedagogista osaamista, niitä ei voi korvata virtuaalisesti. Varhaiskasvatuksen opettajia ja erityisopettajia on oltava riittävästi.

Jotta varhaista tunnistamista ja tukea sekä kolmiportaisen tuen mallia voidaan käytännössä toteuttaa ja kehittää varhaiskasvatuksessa, on välttämätöntä, että siellä on opetus-, hoiva- ja kasvatustyön tukena vastaava moniammatillinen osaaminen kuin mitä esi- ja perusopetuksessa lain takaamana jo on. Tarvitaan opiskeluhuoltoa vastaava toiminto ja osaaminen.

Varhaiskasvatuslakiin on sisällytettävä velvoittava maininta varhaiskasvatuksen psykologista vastaavalla tavalla, kuin lakiehdotuksen 23, 25 ja 30 §:ssä on jo mainittu varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Vaihtoehtoisesti maininta psykologista voidaan sisällyttää 7 §:ään.

Toiminnan kustannukset siten, että jokaisessa peruskunnassa on keskimäärin yksi varhaiskasvatuksen psykologi (311) ja kuntasektorin psykologin keskimääräinen vuosittainen palkkakustannus on 59 800 e (v. 2017):

5,98 milj e vuonna 2021	100 uutta psykologia psykologia varhaiskasvatukseen
11,96 milj e vuonna 2022	200 psykologia, 100 jatkaa + 100 uutta
17,94 milj e vuonna 2023	300 psykologia, 200 jatkaa ja 100 uutta
18,60 milj e vuonna 2024	311 psykologia, 300 jatkaa ja 11 uutta

Ensi vaiheen täyden kattavuuden (= keskimäärin yksi psykologi peruskuntaa kohden) vuosikustannukset ovat siis 18,6 miljoonaa euroa.

Psykologin määrittäminen osaksi vakan henkilöstöä lainsäädännössä ja käytännössä konsultoivien psykologien saaminen osaksi vakan arkea ja kehittämis- ja suunnittelutyötä on välttämätöntä. Vain näin

voidaan riittävällä tavalla tukea lasten kehittymistä ja pulmien havaitsemista vakassa. Pienten lasten kohdalla paras apu ja tuki tulee usein niin, että psykologi auttaa, hoitaa, konsultoi tai tukee heidän elämänsä tärkeitä aikuisia, esimerkiksi vakan henkilökuntaa ja vanhempia tai koko perhettä yhdessä. Vain pieni osa lapsista tarvitsee suoraa psykologin tai psykoterapeutin apua vastaanotolla, ja tämä toteutuu yleensä sote-palveluiden tai ostopalveluiden/Kelan kautta.

Käytännössä työ voidaan sote-uudistuksen jälkeen järjestää paikallisiin olosuhteisiin parhaiten soveltuvalla tavalla:

- joko omana vaka-psykologitoimintana (suuret kunnat) tai
- osana opiskeluhuollon psykologien työtä riittävästi resursoituna (pienet kunnat).

Yhteistyö hyvinvointialueen/sote-maakunnan neuvola-, perheneuvola- ja lastenpsykiatrian toimijoihin tärkeä. Tällä hetkellä varhaiskasvatus on ilman lakisääteistä konsultoivaa psykologia, vaikka lasten kehitysvaihe on vielä kouluikääkin herkempi ja tärkeämpi ja opettajien ja hoitajien työ vakassa vähintään yhtä vaativaa kuin myöhemmällä koulupolulla. Tässä näkyy vielä vakan kehityshistoria ja hidas mutta varma kehitys osaksi koulupolkua. Yhä useammat kunnat ovat jo oma-aloitteisesti perustaneet vaka-psykologien tehtäviä, eli kehityskulku on vastaava mitä aikanaan opiskeluhuollon osalta on ollut.

Nobelisti Heckmanin kurvi: Varhainen voimavarojen suuntaaminen kannattaa!

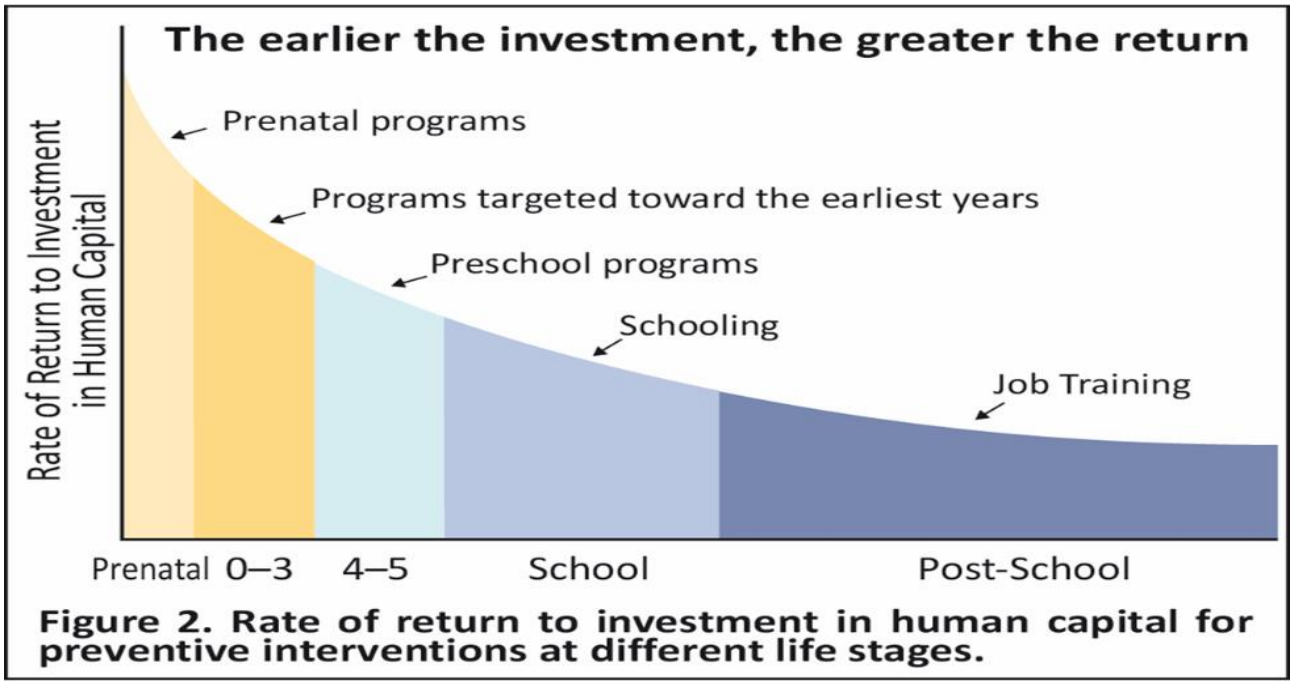

Figure 2. Rate of return to investment in human capital for preventive interventions at different life stages.

TOIMENPITEET JA RAHOITUS TALOUSARVIOON:

- ➔ **6 miljoonaa euroa varhaiskasvatuksen konsultoivan psykologityön käynnistämiseen ja vahvistamiseen kunnissa vuonna 2021**
- ➔ **Lakimuutoksen käynnistäminen varhaiskasvatuslakiin psykologin osalta**

3. **Oppimista ja sosiaalista kanssakäymistä vaikeuttavien tarkkaavaisuus- ym. neuropsykologisten häiriöiden ja mielenterveysongelmien varhaisen havaitsemisen ja niihin tarvittavan tuen ja hoidon kehittämistoimet vuonna 2021.**

Tämä on tavanomaista opiskeluhuollon ja koulun toimintaa, johon tarvitaan riittävät resurssit. Kun koulussa ja oppilaitoksessa on riittävästi osaavaa ja jaksavaa opetushenkilöstöä, toimiva johto ja tarpeelliset opiskeluhuollon työntekijät, tämä kaikki on juuri normaalia opetus- ja kasvatustyötä. Yhteistyö sote-palveluihin ja muihin toimijoihin on tärkeää.

Mitään uusia toimintoja tai työntekijäryhmiä ei tarvita, tämä kaikki kuuluu opiskeluhuollon henkilöstön (psykologi, kuraattori, lääkäri, terveydenhoitaja) monipuolisen ja laajan osaamisen piiriin jo nyt. Tarvitaan riittävästi etenkin psykologeja ja terveydenhoitajia sekä opetushenkilökuntaa ja heille tarpeellinen täydennyskoulutus ja työn tuki, esimerkiksi työnohjaus.

Opiskeluhuollon psykologit tekevät paljon matalan kynnyksen varhaista hoitoa, suuri osa työajasta menee yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon. Tutkimuksen (Parhiala ym., 2019) mukaan koulupsykologien, -kuraattoreiden ja -terveydenhoitajien tarjoama yhtä intensiivinen ja tavoitteellinen tuki/hoito tuotti yhtä hyviä tuloksia kuin uusi manualisoitu menetelmä. Psykologi pystyy myös tarjoamaan tukea ja konsultaatiota tukitapaamisiin kuraattoreille ja terveydenhoitajille, jotka eivät ole mielenterveyden erityisasiantuntijoita mutta pystyvät tekemään tärkeää työtä lasten ja nuorten hyväksi arkiympäristössä koulussa ja oppilaitoksessa.

Lisäksi psykologi esimerkiksi arvioi ja tutkii tarkkaavuuden ongelmia ja suunnittelee tukitoimia yhdessä opettajien ja perheen kanssa arkeen. Kiusaamisen ehkäisyyn ja sen selvittelyyn ja hoitoon liittyvä työ on keskeistä mielenterveyden ja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta, ja tätä työtä tehdään nimenomaan koulun arjessa ja yhteisössä. Etenkin psykologilla ja kuraattorilla on tässä tärkeä rooli rehtorin ja opettajien tukena ja heidän lisäkseen.

TOIMENPITEET JA RAHOITUS TALOUSARVIOON:

- ➔ **50 miljoonaa lisäeuroa opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien palkkaamiseen**
- ➔ **Hallituksen esityksessä oleva hallinnollinen siirto hyvinvointialueille ja työnkuvan muuttuminen sote-palveluiden työksi on peruttava. Opiskeluhuollon painopiste on yhteisöllinen työ, joka ehkäisee ongelmia; samalla tehdään paljon yksilötason työtä, tukea ja hoitoa. Hallintokuntasiirto ei paranna lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita, päinvastoin heikentää niitä ja romuttaa opiskeluhuoltotyön perustan.**

4. **Oppilas- ja opiskelijahuollon resurssien varmistaminen vuonna 2021.**

Talousarvioon varattu 10 miljoonaa on hieno alku, mutta täysin riittämätön. Psykologien ja kuraattoreita puuttuu noin 500, joten lisärahaa tarvitaan vuositasolla noin 50 miljoonaa. Jatkorahoituksesta on myös huolehdittava. Mikäli sitova mitoitus säädetään, sen on perustuttava tarpeeseen, ei käytettävissä olevaan rahamäärään. Sopiva mitoitus on, paikalliset olosuhteet huomioon ottaen, max 500 oppilasta/opiskelijaa psykologin, kuraattorin ja terveydenhoitajan tiimiä kohden.

TOIMENPITEET JA RAHOITUS TALOUSARVIOON:

- ➔ **50 miljoonaa lisäeuroa opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien palkkaamiseen**
- ➔ **Hallituksen esityksessä oleva hallinnollinen siirto hyvinvointialueille ja työnkuvan muuttuminen sote-palveluiden työksi on peruttava. Opiskeluhuollon painopiste on yhteisöllinen työ, joka**

ehkäisee ongelmia; samalla tehdään paljon yksilötason työtä, tukea ja hoitoa. Hallintokuntasiirto ei paranna lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita, päinvastoin heikentää niitä ja romuttaa opiskeluhuoltotyön perustan. Siirtoaietta vastustavat mm. Helsinki, Tampere, Vantaa, Turku, Jyväskylä, Lahti ja Kuopio, Hyvinkää, Järvenpää, Joensuu, Kokkola, Kotka, Kouvola, Porvoo, Rovaniemi, Salo ja Seinäjoki sekä Kristiinankaupunki, Laukaa, Mänttä-Vilppula ja Uurainen; Koulukuraattorit ry, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ja Sivistystyönantajat sekä Suomen vanhempainliitto, Suomen lukiolaisten liitto, Allianssi, MLL sekä Mielenterveyspooli. Myös Opetushallitus ja Lastensuojelun keskusliitto ovat ilmaisseet lausunnoissaan huolensa.

➔ **Psykososiaalisen opiskeluhuollon toimivuus on keskeistä myös oppivelvollisuusuudistuksen kannalta.**

5. **Opettajien osaamisen kehittäminen.**

Riittävä täydennyskoulutus, työn tuki esimerkiksi työnohjauksen muodossa, riittävät resurssit opetukseen ja kunnolla resursoitu opiskeluhuolto sekä toimiva johtajuus.

6. **Koronapandemian vaikutus tukijärjestelmien toimivuuteen vuonna 2020 ja tuen riittävyyden varmistaminen tulevina vuosina.**

Koronapandemia on luonut lisää tuen tarvetta ja saanut aikaan hoitovelkaa, joten nykyisten palveluiden toiminta on varmistettava ja niitä vahvistettava. Lomautuksia ei voi tulla kouluihin ja oppilaitoksiin, lasten ja nuorten palveluihin tai mielenterveyspalveluihin. 90-luvun laman virheet on vältettävä. Nykytoimintoja vahvistetaan, ei tarvita uusia ”koronapalveluita”. Työntekijöiden jaksamista on tuettava ja vahvistettava ja varmistettava riittävä osaaminen ja välineistö etätyöhön ja kriisityön valmiudet.

Lakisääteinen kasvatus- ja perheneuvola on matalan kynnyksen moniammatillinen palvelu, jossa lapsen ja nuoren tilannetta tarkastellaan kokonaisuutena huomioiden kehityksellinen näkökulma sekä perheen näkökulma. Kaikki kunnat eivät ole viime vuosina suunnanneet kunnolla voimavaroja tämän tärkeän peruspalvelun pyörittämiseen ja kehittämiseen. On alettu puhua puuttuvista lasten mielenterveyden peruspalveluista, vaikka juuri perheneuvola ja opiskeluhuolto ovat nämä mielenterveyden peruspalvelut. Niihin on sisäänrakennettu moniammatillisuus ja kehityksellisyyden ja kontekstien huomioiminen, lapsista ja nuorista ei pidä turhaan tehdä potilaita. Usein paras tapa auttaa on auttaa heidän elämänsä tärkeitä aikuisia, ja aina kontekstit – koti, koulu ja kaverit – on otettava huomioon. Nyt meillä on suuntausta oire- ja sairauskeskeiseen ajattelutapaan, jossa lapsi tai nuori nähdään mielenterveyden häiriöistä kärsivänä potilaana, jota mekaanisesti yksilötasolla hoidetaan.

TOIMENPITEET JA RAHOITUS TALOUSARVIOON:

➔ **50 miljoonaa lisäeuroa opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien palkkaamiseen**

➔ **Hallituksen esityksessä oleva hallinnollinen siirto hyvinvointialueille ja työnkuvan muuttuminen sote-palveluiden työksi on peruttava. Opiskeluhuollon painopiste on yhteisöllinen työ, joka ehkäisee ongelmia; samalla tehdään paljon yksilötason työtä, tukea ja hoitoa. Hallintokuntasiirto ei paranna lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita, päinvastoin heikentää niitä ja romuttaa opiskeluhuoltotyön perustan. Siirtoaietta vastustavat mm. Helsinki, Tampere, Vantaa, Turku, Jyväskylä, Lahti ja Kuopio, Hyvinkää, Järvenpää, Joensuu, Kokkola, Kotka, Kouvola, Porvoo, Rovaniemi, Salo ja Seinäjoki sekä Kristiinankaupunki, Laukaa, Mänttä-Vilppula ja Uurainen; Koulukuraattorit ry, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ja Sivistystyönantajat sekä Suomen**

vanhempainliitto, Suomen lukiolaisten liitto, Allianssi, MLL sekä Mielenterveyspooli. Myös Opetushallitus ja Lastensuojelun keskusliitto ovat ilmaisseet lausunnoissaan huolensa.

- ➔ **Lomautusten estäminen lasten ja nuorten koulutuksesta ja palveluista sekä mielenterveyspalveluista.**
- ➔ **Lakisääteisten palveluiden turvaaminen ja kehittäminen: äitiys- ja lastenneuvola, perheneuvola, lastensuojelu, lasten- ja nuorisopsykiatria. Sote-palveluiden resurssivajeita ei voi paikata siirtämällä sinne henkilöstöä opiskeluhuollosta.**

Suomen Psykologiliitto suhtautuu myönteisesti tulossa olevaan oppivelvollisuuden laajentamiseen sekä kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun ja siihen liittyvään tutkimushankkeeseen mutta muistuttaa, että kaikkein vaikuttavinta sekä inhimillisesti että taloudellisesti on vaikuttaa varhaisiin vuosiin, jo ennen esiopetusta tai toisen asteen koulutusta. Syrjäytymiskehitys saa alkunsa ja siihen voi ja pitää vaikuttaa jo paljon ennen, kuin se näkyy selvästi esimerkiksi koulutuksen keskeyttämisenä tai mielenterveysoireina. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen mm. kolmiportaista tukea kehittämällä ja tuomalla psykologin asiantuntijuus osaksi varhaiskasvatuksen arkea ja organisaatiota on erittäin tärkeää.

Talousarvioesityksessä todetaan ”Madalletaan lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saamisen kynnystä, parannetaan oikea-aikaisuutta ja saatavuutta osana peruspalveluja. Tiivistetään niiden yhteyttä olemassa oleviin lasten ja perheiden palveluihin ja muihin palvelurakenteisiin.” On erittäin tärkeää huomata, että jos halutaan madaltaa palveluiden kynnystä, palveluita tulee todella olla saatavilla helposti, ilman lähetteitä ja jonoja. Toinen tärkeä asia on muistaa, että mitä pienemmistä lapsista on kyse, sen useammin lapsen saama paras palvelu on hänen ympärillään olevien aikuisten auttamista, ei suoraa palvelua – vanhempien ja opettajien tukemista ja auttamista.

Turussa 19.10.2020

Annarilla Ahtola, PsT, kehitys- ja kasvatuspsykologian erikoispsykologi
Suomen Psykologiliitto ry
Gsm 040 6877677
annarilla.ahtola@psyli.fi